

ANETA KAWA

absolwentka studiów podyplomowych

Audyty i Kontrola Wewnętrzna w Usprawnieniu Zarządzania

Uniwersytet Szczeciński

FUNKCJE AUDYTORA WEWNĘTRZNEGO W USTALANIU PROCEDURY ROZLICZANIA PODATKU VAT OD NIEŚCIAĞALNYCH WIERZYTELNOŚCI

Wprowadzenie

Audyty wewnętrzny wspiera organizację w osiągnięciu celów poprzez systematyczne i metodologiczne podejście do oceny i poprawy efektywności procesów zarządzania ryzykiem, kontroli oraz zarządzania organizacją.

Audytor wewnętrzny powinien koncentrować swoją uwagę na tworzeniu wartości dodanej organizacji poprzez czynności doradcze, zarówno w sferze operacyjnej, jak i finansowej.

Celem artykułu jest wskazanie procedury rozliczania podatku od nieściągalnych wierzytelności, która została opracowana z inicjatywy audytora wewnętrznego.

1. Rola audytu wewnętrznego w zapewnieniu płynności finansowej

W celu zagwarantowania wiarygodności opracowywanych przez przedsiębiorstwo sprawozdań finansowych korzysta się z wielu narzędzi. Jednym z najważ-

niejszych jest rewizja finansowa, zwana audytem finansowym lub badaniem sprawozdań finansowych.

W celu zunifikowania zasad prowadzenia audytu finansowego oraz zagwarantowania jego wiarygodności powstały międzynarodowe regulacje wytyczające podstawy jego funkcjonowania. W ramach Unii Europejskiej wprowadzono do obligatoryjnego stosowania Międzynarodowe Standardy Rewizji Finansowej. Głównym dokumentem w tym zakresie była Dyrektywa unijna nr 2006/43/WE, uchwalona 17 maja 2006 r. w sprawie ustawowych badań rocznych sprawozdań finansowych i skonsolidowanych sprawozdań finansowych. Realizując postanowienia unijnej dyrektywy 7 maja 2009 r. w Polsce uchwalono ustawę o biegłych rewidentach i ich samorządzie, podmiotach uprawnionych do badania sprawozdań finansowych oraz nadzorze publicznym¹.

Podstawowym celem rewizji finansowej jest zagwarantowanie wiarygodności danych zawartych w sprawozdaniach finansowych, w celu ograniczenia ryzyka gospodarczego i zapewnienia bezpieczeństwa inwestycyjnego.

Do podstawowych zadań audytora wewnętrznego należy ocena sposobu i skuteczności zarządzania ryzykiem przez organizację. Audytor wewnętrzny poprzez swoje badanie dostarcza kierownictwu informację o procesie identyfikacji i zarządzania ryzykiem w danej jednostce, wskazując obszary wymagające poprawy. Audytor poprzez swoją wiedzę, praktyczną znajomość przedmiotu badań i rekomendacje wskazuje, co i jak należy poprawić. Dla zapewnienia obiektywności audytora wewnętrznego i tym samym obiektywności oceny, której dokonuje, musi być niezależnym, „patrzącym z boku” ekspertem oceniającym przebieg procesu, wskazującym zagrożenia i zgłaszającym uwagi, jak należy system usprawnić. Dla zapewnienia wysokiej jakości pracy audytora niezbędny jest także nieograniczony dostęp do informacji oraz uprawnienie do kontaktów z pracownikami, z pominięciem oficjalnych kanałów i drogi służbowej.

---

¹ Ustawa z dnia 7 maja 2009 r. o biegłych rewidentach i ich samorządzie, podmiotach uprawnionych do badania sprawozdań finansowych oraz o nadzorze publicznym (Dz.U. z 2009, nr 77, poz. 649 z późn. zm.).

2. Istota i dokumentacja podatku VAT

Podatek od wartości dodanej, zwany powszechnie VAT lub podatkiem od towarów i usług, funkcjonuje w Polsce od 2004 roku. Wprowadzony został ustawą z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług².

Wprowadzenie podatku VAT miało na celu stworzenie sprawiedliwego, równego dla wszystkich, a przede wszystkim zrozumiałego systemu podatkowego. Zyskał on opinię najlepiej nadającego się do zastosowania w momencie transformacji gospodarczej, to jest przejścia do gospodarki wolnorynkowej. Stworzono „polską” wersję VAT, będącą kompilacją kilku wzorców zachodnich, dostosowaną do specyficznych polskich warunków.

Za podstawowy akt prawny obowiązujący w Unii Europejskiej i stanowiący podstawę do tworzenia w poszczególnych państwach członkowskich regulacji dotyczących podatków obrotowych, przyjmuje się obecnie dyrektywę 2006/112/WE Rady z dnia 28 listopada 2006 r. w sprawie wspólnego systemu podatku od wartości dodanej, która z dniem 1 stycznia 2007 r. zastąpiła poprzednio obowiązującą VI dyrektywę Rady z dnia 17 maja 1977 r. w sprawie harmonizacji ustawodawstwa państw członkowskich w odniesieniu do podatków obrotowych – wspólny system podatku od wartości dodanej: ujednolicona podstawa wymiaru podatku.

Podatkiem od towarów i usług, zwanym dalej „podatkiem”, są objęte³:

- 1) odpłatna dostawa towarów i odpłatne świadczenie usług na terytorium kraju,
- 2) eksport towarów,
- 3) import towarów,
- 4) wewnątrzwspólnotowe nabycie towarów za wynagrodzeniem na terytorium kraju,
- 5) wewnątrzwspólnotowa dostawa towarów,
- 6) czynności zrównane ze sprzedażą:
  - świadczenie usług oraz przekazanie lub zużycie towarów na potrzeby reprezentacji,
  - przekazanie przez podatników towarów oraz świadczenie usług na potrzeby osobiste, podatnika, wspólników, udziałowców, akcjonariuszy, członków

² Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (t.j. Dz.U. z 2011, nr 177, poz. 1054 z późn. zm.).

³ T. Bielęda, H. Kończal, K. Rybacka, M. Sieniecka: *VAT w pytaniach i odpowiedziach. Poradnik na 2011 rok*, Gofin, Gorzów Wlkp. 2011, s. 23.

- spółdzielni, członków stowarzyszenia, a także zatrudnionych przez niego pracowników oraz byłych pracowników,
- zamiany towarów, zamiany usług oraz zamiany usług na towar i towar na usługę,
- wydanie towarów lub świadczenie usług w zamian na wierzytelności,
- wydanie towarów lub świadczenie usług w miejsce świadczenia pieniężnego,
- darowizny towarów,
- świadczenie usług bez pobrania należności.

Podatek VAT należy do kategorii podatków obrotowych wielofazowych, pośrednich. Jego cechą charakterystyczną jest system rozliczeń oparty na zasadzie: opodatkowanie – odliczenie. Oznacza to, że na każdym etapie obrotu towaru lub usługą od podatku należnego odliczany jest podatek zapłacony przy zakupie. Prawo takie nie przysługuje jedynie ostatecznym nabywcom danego dobra, a więc konsumentom detalicznym. Oni to bowiem są faktycznymi, w kategoriach ekonomicznych, podatnikami tego podatku. Podmioty odprowadzające ten podatek do budżetu są jedynie jego płatnikami⁴.

Podatnicy VAT zarejestrowani jako tzw. podatnicy VAT czynni – czyli rozliczający podatek od towarów i usług i składający deklaracje VAT – zobowiązani są do prowadzenia ewidencji, które powinny zawierać⁵:

- dane niezbędne do prawidłowego określenia przedmiotu i podstawy opodatkowania,
- wysokość podatku należnego,
- kwoty podatku naliczonego, obniżające kwotę podatku należnego,
- kwoty określone w art. 90, czyli kwoty podatku naliczonego związane z czynnościami, w stosunku do których podatnikowi przysługuje prawo do obniżenia kwoty podatku należnego oraz kwoty, w stosunku do których prawo do obniżenia podatku należnego nie przysługuje,
- kwotę podatku podlegającego wpłacie do urzędu skarbowego lub zwrotowi z tego urzędu,
- inne dane służące do prawidłowego sporządzenia deklaracji.

Przy rozliczeniu podatku należnego i naliczonego mogą wystąpić następujące przypadki:

- 1) kwota podatku należnego będzie większa od kwoty podatku naliczonego
  - jest to najczęściej występujący przypadek; w takiej sytuacji podatnik

⁴ Ustawa o podatku..., art. 1.

⁵ T. Bieleń, H. Kończal, K. Rybacka, M. Siniecka: *VAT w pytaniach i odpowiedziach...*, s. 92.

- wpłaca do urzędu skarbowego różnicę pomiędzy obiema wartościami do 25 dnia następnego miesiąca za miesiąc poprzedni,
- 2) kwota podatku należnego będzie równa kwocie podatku naliczonego – taka sytuacja występuje w praktyce bardzo rzadko,
  - 3) kwota podatku należnego będzie mniejsza od kwoty podatku naliczonego – w takiej sytuacji firma jako podatnik:
    - nie wpłaca do urzędu skarbowego żadnej kwoty,
    - obowiązana jest złożyć deklarację rozliczeniową podatku od towarów i usług,
    - będzie miała prawo do obniżenia w miesiącu następnym podatku należnego o kwotę podatku naliczonego nieodjętego w miesiącu poprzednim, a więc o różnicę pomiędzy naliczonym a należnym z poprzedniego miesiąca.

3. Procedura rozliczania podatku VAT od nieściągalnych wierzytelności

W przypadku niezapłacenia przez kontrahenta należności z tytułu dostaw i świadczonych usług wierzyciel ma możliwość skorzystania z ulgi na złe długi, która pozwala pomniejszyć podatek należny przez firmę dokonującą dostawy. Przepisy dotyczące rozliczenia podatku w odniesieniu do nieściągalnych wierzytelności zawarte są w art. 89a–89b ustawy o VAT i weszły w życie z dniem 1 czerwca 2005 r.

Jeżeli firma nie ma realnej możliwości wyegzekwowania od dłużnika należności za towar lub wyświadczoną usługę, może – w świetle art. 89a ustawy o VAT – pomniejszyć podatek należny.

Z ulgi na złe długi każdy z wierzycieli może skorzystać, spełniając następujące warunki:

- 1) dostawa towaru lub świadczenie usług są dokonane na rzecz podatnika, o którym mowa w art. 15 ust. 1 ustawy o VAT, zarejestrowanego jako podatnik VAT czynny, niebędącego (w chwili zawierania transakcji) w trakcie postępowania upadłościowego lub w trakcie likwidacji,
- 2) wierzytelności zastały uprzednio wykazane w deklaracji jako obrót opodatkowany i podatek należny,
- 3) wierzyciel i dłużnik na dzień dokonania korekty, o której mowa w art. 89a ust. 1, są podatnikami zarejestrowanymi jako podatnicy VAT czynni,
- 4) wierzytelności nie zostały zbyte,

- 5) od daty wystawienia faktury, będącej podstawą do odpisania wierzytelności, nie upłynęły 2 lata, licząc od końca roku, w którym została wystawiona faktura,
- 6) wierzyciel zawiadomił dłużnika o zamiarze skorygowania podatku należnego ze względu na wypełnienie okoliczności, o których mowa w art. 89a ust. 1, a dłużnik w ciągu 14 dni od dnia otrzymania zawiadomienia nie uregulował należności w jakiegokolwiek formie.

Korekta podatku dotyczy również części podatku przypadającej na część kwoty wierzytelności odpisanej jako nieściągalna lub której nieściągalność została uprawdopodobniona. Nieściągalność wierzytelności uważa się za uprawdopodobnioną w przypadku, gdy wierzytelność nie została uregulowana w ciągu 180 dni od upływu terminu jej płatności określonego w umowie lub na fakturze.

Najczęściej kontrowersje budzi warunek legitymowania się zarówno przez wierzyciela, jak i dłużnika statusem zarejestrowanego, czyli czynnego podatnika VAT – i to nie tylko w momencie zawarcia transakcji, ale również w momencie korzystania z ulgi na złe długi, czyli w momencie dokonywania korekty. Dzieje się tak, gdyż procedura umożliwiająca skorzystanie z ulgi może być znacznie wydłużona w czasie. W praktyce może się okazać, że pomimo spełnienia innych warunków, do czasu dokonania korekty, dłużnik albo zlikwidował już działalność, albo przestał być czynnym podatnikiem VAT (na przykład nabył prawo do korzystania ze zwolnienia podmiotowego).

Aby więc mieć pewność, że dłużnik jest nadal czynnym podatnikiem VAT, podczas spełniania kolejnych warunków uprawniających do skorzystania z ulgi na złe długi, warto zwrócić się do naczelnika urzędu skarbowego o potwierdzenie faktu rejestracji dłużnika, w oparciu o przepis art. 96 ust. 13 ustawy o VAT.

Konieczność legitymowania się przez dłużnika statusem czynnego podatnika VAT wiąże się z faktem, że korekta podatku dokonywana jest jednocześnie przez obydwie strony transakcji. Tym samym wierzyciel zmniejsza swój VAT należny, a równocześnie jego dłużnik zobowiązany jest do zmniejszenia VAT naliczonego, ale żeby tego dokonać, musi być podatnikiem składającym deklaracje podatkowe.

Wypełnienie wszystkich warunków niezbędnych do skorzystania z ulgi na złe długi jest dość skomplikowane i wymaga przestrzegania następującej procedury:

1. Podatnik występujący w roli wierzyciela musi pisemnie zawiadomić swojego dłużnika o zamiarze skorygowania podatku należnego, ze względu na nieregu-

lowanie przez niego należności. Dłużnik, który otrzymał takie zawiadomienie, zgodnie z przepisami ma 14 dni na uregulowanie przeterminowanej należności. Dopiero po upływie tego terminu wierzycielowi przysługuje prawo do skorygowania podatku należnego. W praktyce korekta podatku należnego następuje dopiero po otrzymaniu od dłużnika potwierdzenia odbioru zawiadomienia. Gwarantuje to zachowanie wierzyciela zgodne z obowiązującymi przepisami. Techniczny sposób dokonywania korekty jest prosty – odpowiednio zmniejsza się kwoty podatku należnego z tytułu sprzedanych towarów lub wykonanej usługi. Teoretycznie może się zdarzyć, iż podatek korygowany z tytułu ulgi na złe długi przewyższa podatek należny za dany okres rozliczeniowy. Mimo wystąpienia takiego przypadku podatnik rozlicza ulgę w całości, a kwotę podatku należnego może wpisać ze znakiem „(-)”. Żaden z przepisów nie nakłada bowiem na podatnika obowiązku limitowania ulgi na złe długi tylko do wysokości podatku należnego za dany okres rozliczeniowy. Podatnik podatku VAT, dokonując w deklaracji podatkowej korekty podatku należnego, jednocześnie ze złożeniem takiej deklaracji ma obowiązek pisemnie zawiadomić naczelnika urzędu skarbowego o dokonanej korekcie. W zawiadomieniu tym wskazuje kwotę podatku należnego, który jest korygowany.

2. Po dokonaniu korekty podatku należnego na podatniku ciąży obowiązek zawiadomienia dłużnika o tym fakcie w ciągu 7 dni. Jednocześnie kopię tego zawiadomienia podatnik-wierzyciel przesyła do właściwego (swojego, a nie dłużnika) urzędu skarbowego.
3. W sytuacji gdy podatnik skorzystał z ulgi na złe długi, a po skorygowaniu podatku należnego dłużnik uregulował należność w jakiegokolwiek formie, podatnik ma obowiązek zwiększenia podatku należnego w rozliczeniu za okres, w którym należność ta została uregulowana. Podobna zasada obowiązuje w przypadku częściowego uregulowania należności – podatek należny zwiększa się wówczas o tę uregulowaną część.
4. Z prawa do zastosowania ulgi na złe długi wyłączono sytuację, w której pomiędzy wierzycielem a dłużnikiem istnieją powiązania rodzinne bądź kapitałowe (wymienione w art. 32 ust. 2–4 ustawy o VAT). Związek taki istnieje, jeżeli pomiędzy kontrahentami lub osobami pełniącymi u kontrahentów funkcje zarządzające, nadzorcze lub kontrolne zachodzą powiązania o charakterze rodzinnym lub z tytułu przysposobienia, kapitałowym, majątkowym lub wynikające ze stosunku pracy, bądź też gdy którakolwiek z wymienio-

nych osób łączy funkcje zarządzające, nadzorcze lub kontrolne u kontrahentów. Przez powiązania rodzinne rozumie się małżeństwo oraz pokrewieństwo lub powinowactwo do drugiego stopnia. Z kolei przez powiązania kapitałowe rozumie się sytuację, w której jedna z osób lub jeden z kontrahentów posiada prawo głosu wynoszące co najmniej 5% wszystkich praw głosu lub dysponuje bezpośrednio lub pośrednio takim prawem⁶.

5. Korekta VAT należnego dokonana z tytułu ulgi na złe długi powinna być uwzględniona w przychodach bilansowych danego roku. Nie ma potrzeby, aby jednostka przekięgowała korektę VAT należnego sporządzoną do dnia bilansowego na konto rozliczeń międzyokresowych przychodów. Skorzystanie z ulgi na złe długi nie powoduje powstania przychodu podatkowego. Wynika to z art. 14 ust. 3 pkt 3 updof oraz art. 12 ust. 4 pkt 6 updop. W świetle tych przepisów do przychodów nie zalicza się zwróconych, umorzonych lub zaniechanych podatków i opłat stanowiących dochody budżetu państwa albo budżetów jednostek samorządu terytorialnego, niezaliczonych do kosztów uzyskania przychodów⁷.
6. Gdyby po skorzystaniu z ulgi na złe długi należność została uregulowana w bieżącym roku obrotowym przez dłużnika w jakiegokolwiek formie, to wierzyciel w takiej sytuacji obowiązany jest zwiększyć podatek należny w rozliczeniu za okres, w którym należność została uregulowana. W przypadku częściowego uregulowania należności podatek należny zwiększa się w odniesieniu do tej jego części (art. 89a ust. 4 ustawy o VAT). Zwiększenie podatku VAT jednostka odniesie wtedy w ciężar pozostałych kosztów operacyjnych⁸.
7. Jeżeli dłużnik otrzymał wezwanie do urzędu skarbowego, w związku z zastosowaną przez wierzyciela ulgą na złe długi, oznacza to że dłużnik w terminie 14-dniowym od otrzymania zawiadomienia o zamiarze skorzystania przez wierzyciela z ulgi na złe długi nie uregulował należności.

Skoro wierzyciel skorzystał z ulgi na złe długi i zawiadomił o tym fakcie organ podatkowy, urząd wzywając dłużnika prawdopodobnie ma zamiar sprawdzić, czy dokonał on odpowiedniej korekty podatku naliczonego. Do dokonania takiej korekty zobowiązuje go przepis art. 89b ust. 1 ustawy o VAT. Na mocy

⁶ T. Bielęda, H. Kończal, K. Rybacka, M. Sinięcka: *VAT w pytaniach...*, s. 324.

⁷ *Ulgą na złe długi w księgach na dzień bilansowy, Zewnętrzne źródła finansowania majątku, „Zeszyty Metodyczne Rachunkowości” 2012, nr 8.*

⁸ *Ulgą za złe długi w księgach rachunkowych na koniec roku obrotowego, „Zeszyty Metodyczne Rachunkowości” 2012, nr 6.*

tego przepisu dłużnik ma obowiązek odpowiedniego pomniejszenia podatku naliczonego podlegającego odliczeniu lub – w przypadku jego braku – do odpowiedniego powiększenia kwoty podatku należnego o kwotę podatku wynikającą z nieuregulowanych faktur, poprzez korektę deklaracji za okres, w którym dokonał odliczenia⁹.

Uwagi końcowe

Audytor wewnętrzny pełniąc w jednostce funkcje doradcze, powinien czynnie włączać się w analizę obciążeń podatkowych i regulacje w tym zakresie, które mogą wpłynąć na zmniejszenie zobowiązań wobec budżetu. Ograniczenie ryzyka nadmiernych płatności podatkowych ułatwi opracowanie procedur rozliczeń z urzędem skarbowym, które powinien sporządzić główny księgowy, na wniosek audytora wewnętrznego.

Literatura

- Bielęda T., Kończal H., Rybacka K., Sieniecka M.: *VAT w pytaniach i odpowiedziach. Poradnik na 2011 rok*, Gofin, Gorzów Wlkp. 2011.
- Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (tj. Dz.U. z 2011, nr 177, poz. 1054 ze zm.).
- Ustawa z dnia 7 maja 2009 r. o biegłych rewidentach i ich samorządzie, podmiotach uprawnionych do badania sprawozdań finansowych oraz o nadzorze publicznym, (Dz.U. z 2009, nr 77, poz. 649 ze zm.).
- Ulga na złe długi w księgach na dzień bilansowy*, *Zewnętrzne źródła finansowania majątku*, „Zeszyty Metodyczne Rachunkowości” 2012, nr 8.
- Ulga za złe długi w księgach rachunkowych na koniec roku obrotowego*, „Zeszyty Metodyczne Rachunkowości” 2012, nr 6.

Aneta Kawa
studia podyplomowe
Audyt i Kontrola Wewnętrzna w Usprawianieniu Zarządzania

⁹ T. Bielęda, H. Kończal, K. Rybacka, M. Sieniecka: *VAT w pytaniach...*, s. 338.

**THE INTERNAL AUDITOR IN THE SETTLEMENT
OF VAT ON INSOLVENCIES**

Summary

The internal auditor should support the unit in the implementation of strategic and operational objectives and contribute to the creation of added value through consulting activities, both in operational and financial.

The article indicates the procedure to recover VAT on bad debts, which worked out the chief accountant at the request of the internal auditor.

Translated by Beata Gostomczyk